

ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ
ΔΟΥΛΓΕΡΙΑΔΗ

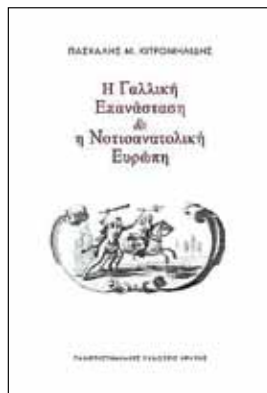

14 ΙΟΥΛΙΟΥ 1789. Γάλλοι επιτίθενται στις φυλακές της Βαστίλλης όπου βρίσκονται φυλακισμένοι πολιτικοί κρατούμενοι. Τις επόμενες ημέρες ο επαναστατικός στρατός των αστών χτυπάει πύργους ευγενών. Στις 27 Αυγούστου η Εθνοσυνέλευση ψηφίζει τη «Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη» στο όνομα της κοινωνικής δικαιοσύνης, της ισότητας και της ελευθερίας. Η Βαστίλλη περνάει στην Ιστορία ως μετωνυμία για τις επόμενες απόπειρες ανατροπής των καθεστώτων. Την απήχηση που είχε το κοσμοϊστορικό γεγονός στον ευρωπαϊκό ιστορικό χρόνο – και, προφανώς, στην προετοιμασία του ελληνικού 1821 – καταγράφει ο Πασχάλης Κιτρομυλίδης στο «Η Γαλλική Επανάσταση και η Νοτιοανατολική Ευρώπη» (Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης), που γνώρισε ήδη την τρίτη έκδοση. Οπως επισημαίνει ο ίδιος: «Επιδίωξή μου είναι να αναπαραστήσω, στο μέτρο του δυνατού, τη λειτουργία των πολιτικών ιδεών στο κοινωνικό περιβάλλον και να ανιχνεύσω τους τρόπους της υποδοχής τους. Από αυτόν τον δρόμο οδηγήθηκα στις έννοιες της επαναστατικής νοοτροπίας, της φιλελεύθερης κριτικής και του ριζοσπαστισμού ως αναλυτικών εργαλείων, με τα οποία θέλησα να επεξεργαστώ την υποδοχή και τη λειτουργία των γαλλικών επαναστατικών ιδεών στη βαλκανική κοινωνία και τη βαλκανική σκέψη κατά την τελευταία δεκαετία του δέκατου ογδούου και την πρώτη εικοσαετία του δέκατου ένατου αιώνα».

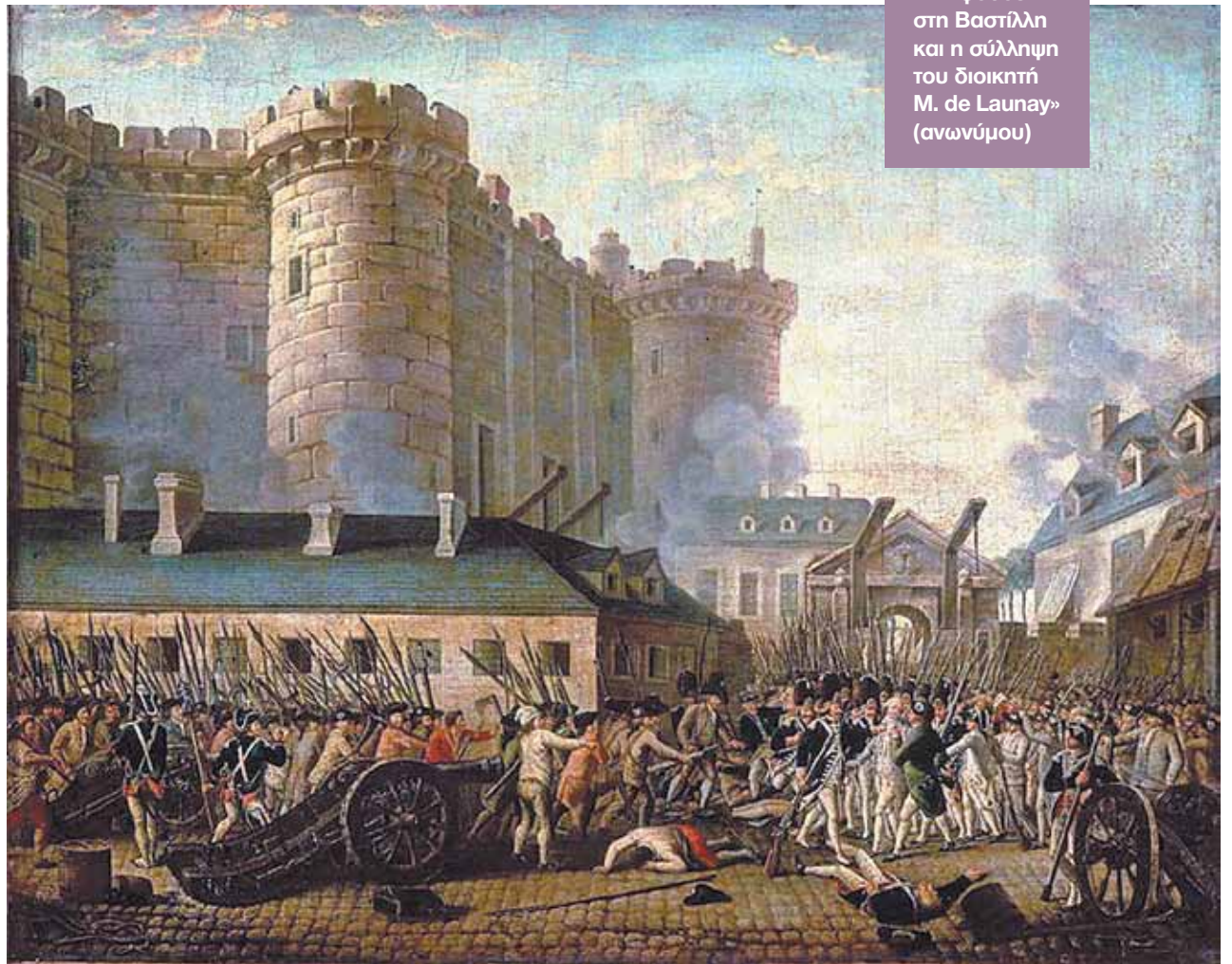
Οι επιδράσεις από το «ωστικό κύμα» της Βαστίλλης είναι πολλαπλές, αγγίζουν τους υπόδουλους λαούς των Οθωμανών, τη βαλκανική ενδοχώρα, αλλά και τα κέντρα της αυτοκρατορίας (τα οποία, όπως αναφέρει, δεν απασχολούν τον συγγραφέα στο συγκεκριμένο πόνημα). Ενδεικτικά, στις 14 Ιουλίου 1793 στην Κωνσταντινούπολη, έδρα του Οικουμενικού Πατριάρχη, γιορτάζεται ανοιχτά η επέτειος της Βαστίλλης με την οργάνωση «εορτών της δημοκρατίας», κατά τις οποίες οι πολίτες της νεοσύστατης Γαλλικής Δημοκρατίας δίνουν τον όρκο στη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Γιορτές της Δημοκρατίας πραγματοποιούνται και στη Σμύρνη, όπου έχει καταπλεύσει η γαλλική φρεγάτα «Σίβυλλα» υπό τον πολίτη Rondeau.

Το βιβλίο του ακαδημαϊκού, διδάκτορα Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου του Χάρβαρντ και ομότιμου καθηγητή Πολιτικής Επιστήμης της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών εκδόθηκε πρώτη φορά το 1990 με αφορμή τη διακοσιετηρίδα της Γαλλικής Επανάστασης. Από τότε γνώρισε άλλες δύο εκδόσεις, μία το 2000 και μία το 2022, η τελευταία με αφορμή τη δική μας διακοσιετηρίδα από την Ελληνική Επανάσταση. Σε αυτό περιλαμβάνονται τρία δοκίμια πολιτικής ανάλυσης, όπου οργανώνονται τα στοιχεία και ερμηνεύονται οι μαρτυρίες των ελληνικών ιδίως πηγών της βαλκανικής ιστορίας.

ΕΠΤΑΝΗΣΑ ΚΑΙ ΔΑΛΜΑΤΙΑ. Το πρώτο τιτλοφορείται «Η σφουρηλάτση της επαναστατικής νοοτροπίας» και διερευνά ακριβώς το επίπεδο των επιδράσεων από την επαφή του χώρου της Νοτιοανατολικής Ευρώπης με τη Γαλλική Επανάσταση. Γράφει ο Π. Κιτρομυλίδης σχετικά: «Τα σημεία απευθείας επαφής υπήρξαν δύο και αφορούν τα γεωγραφικά εκείνα τμήματα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης που εντάχθηκαν άμεσα στον χώρο της επαναστατικής Γαλλίας ή της Ναπολεόντειας αυτοκρατορίας. Πρόκειται για την Επτάνησο, με τις δύο γαλλικές κατακτήσεις (1797-1799, 1807-1814), και τις «Ιλλυρικές Επαρχίες», τη Δαλματία, την Ιστρία και τμήματα της κροατικής στρατιωτικής μεθορίου (1806-1814). Στους χώρους αυτούς η ζύμωση με τις επαναστατικές ιδέες έγινε χωρίς διαμεσολαβήσεις...». Στο πλαίσιο αυτό, στα Επτάνησα λειτουργούν επαναστατικές λέσχες από τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1790. Στο Ζάγκρεμπ της Κροατί-

Το βιβλίο κυκλοφορεί από τις Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης

Η «Εφοδος στη Βαστίλλη και η σύλληψη του διοικητή M. de Launay» (ανωνύμου)

Η «ΜΑΣΣΑΛΙΩΤΙΔΑ» ΣΤΗΝ ΠΙΝΔΟ

ΞΑΝΑΔΙΑΒΑΖΟΥΜΕ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ «Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ Η ΝΟΤΙΟ-ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ» ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ ΠΑΣΧΑΛΗ ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗ, ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΗΝ ΕΠΕΤΕΙΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΒΑΣΤΙΛΛΗΣ

ας ένα δέντρο της ελευθερίας είχε φυτευτεί ήδη το Πάσχα του 1794. Μετά την έκρηξη της επανάστασης στη Βενετία τον Μάιο του 1797, οι επαναστατικές ιδέες, και μαζί τους και οι τρίχρωμες κονκάρδες, διοχετεύθηκαν στις βενετικές κτήσεις της Δαλματίας, όπου ο επίσκοπος της Μακάρσκα ενθάρρυνε τη χρήση του κόκκινου επαναστατικού σκούφου λέγοντας ότι ήταν ταυτόσημος με το παραδοσιακό κάλυμμα της κεφαλής των χωρικών της Δαλματίας. Παντού, στην Κωνσταντινούπολη το 1793 και πάλι το 1794, στη Σμύρνη το 1793, στο Βουκουρέστι το 1795, στη Ραγούζα το 1797, στα Ιωάννινα του Αλή Πασά το 1797, στις κοιλάδες της Λακωνίας το 1798, ακόμη και μεταξύ των Βλάχων της Πίνδου γύρω στα 1805, ακούγονταν η «Καρμανιόλα», η «Μασσαλιώτιδα» και άλλα επαναστατικά τραγούδια, καθώς και οι επινίκιοι ύμνοι του Ναπολέοντα. Παράλληλα, τα αναρριπίσματα της Επανάστασης ταξίδευαν ευρύτατα στον ελληνικό νησιωτικό κόσμο: «Οι διανησιωτικές επικοινωνίες αποτελούσαν τους αποτελεσματικότερους διαύλους για την αναμετάδοση του επαναστατικού πνεύματος. Από... την Επτάνησο, τα επαναστατικά μηνύματα διοχετεύθηκαν στην ανατολική εσχατιά του ελληνικού νησιωτικού χώρου και απώτερη απόληξη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης στο κατώφλι της Μέσης Ανατολής, την Κύπρο».

Στο δεύτερο δοκίμιο ο συγγραφέας εστιάζει στη «Φιλε-

λεύθερη κριτική της Γαλλικής Επανάστασης», που ταυτίζεται χρονικά με τη ριζική αμφισβήτηση της κυρίαρχης μαρξιστικής ερμηνείας στη δεκαετία του 1980-1990. Εδώ έχει ξεχωριστό ενδιαφέρον η ανάγνωση της μαρτυρίας του Αδαμαντίου Κοραή, ο οποίος στα επιστολικά του κείμενα διατυπώνει πολιτικές ανησυχίες και προβληματισμούς που αναγγέλλουν τη φιλελεύθερη κριτική της Επανάστασης. «Η μαρτυρία του Κοραή αποτελεί την ελληνική συμβολή στη φιλελεύθερη θεώρηση των επαναστατικών γεγονότων και μπορεί να συσχετιστεί με το ρεύμα των ιδεών το οποίο στη γαλλική πολιτική σκέψη αντιπροσωπεύεται από τον Condorcet και τους Γτρονδίνους στα πρώτα χρόνια της Επανάστασης, τους Ιδεολόγους και τη Madame de Staël στα χρόνια του Διευθυντηρίου και της Ναπολεόντειας αυτοκρατορίας, τον Benjamin Constant και τον «φιλελευθερισμό της αντιπολίτευσης» κατά την Παλιόρθωση», επισημαίνει ο Π. Κιτρομυλίδης.

Το τρίτο μέρος τιτλοφορείται «Ο Βαλκανικός ριζοσπαστισμός» και αναφέρεται στην κίνηση που αντιπροσωπεύει την αυθεντικότερη απόπειρα να μετουσιωθεί η επαναστατική ιδεολογία σε πολιτική πράξη στην περίοδο 1789-1821 (με μια υποσημείωση: ότι οι κοινωνικές βάσεις των σχετικών ιδεολογικών πρωτοβουλιών υπήρξαν ισχνές, οι περιπτώσεις μεμονωμένες και συχνά περιθωριακές). Υπ' αυτό το πρίσμα αναλύονται «τρεις τροχιές ριζοσπαστισμού»: το κίνημα του Ρήγα Βελεστινλή, ο ριζοσπαστισμός των κέντρων της διασποράς, ιδίως στην Κεντρική Ευρώπη και τα λιμάνια της Μεσογείου, και ο ριζοσπαστισμός της Επτανήσου.